

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่อง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและพัฒนาอาชีพโดยชุมชนชาวจีนยูนนาน บ้านสันติชล มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและอาชีพของชาวจีนยูนนานบ้านสันติชล ศึกษากระบวนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาอาชีพโดย ชุมชนชาวจีนยูนนาน สำรวจความต้องการการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวจีนยูนนาน และเพื่อหาแนวทางการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวจีนยูนนานบ้านสันติชล ภายใต้คำถามการวิจัยคือ ชุมชนชาวจีนยูนนานทั้ง 3 ชุมชนจะสามารถจัดการระบบข้อมูลและหารูปแบบในการสื่อสารองค์ความรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวจีนยูนนานได้อย่างไร โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ระหว่างนักวิจัย ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และภาคีที่เกี่ยวข้อง เน้นกระบวนการร่วมคิด วิเคราะห์ ปฏิบัติการ สะท้อนความคิดสรุปผลการวิจัยดังนี้

สรุปผลการวิจัย

บริบทชุมชนบ้านสันติชล

พบว่า บ้านสันติชลตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอปาย อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองปาย ประมาณ 4.5 กิโลเมตร ลักษณะชุมชนเป็นชุมชนชาวจีนยูนนานขนาดใหญ่ คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการนับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน บางส่วนนับถือศาสนาคริสต์ ชุมชนมีศักยภาพด้านวัฒนธรรมที่เข้มแข็งรวมทั้งความพร้อมด้านการจัดการทั้ง 5 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านการจัดกิจกรรมนำเสนอภายในศูนย์ฯ และกิจกรรมนอกศูนย์ฯ
- 2) ด้านสื่อในการนำเสนอ
- 3) ด้านบุคลากรที่ดูแลสถานที่และมัคคุเทศก์
- 4) ด้านการบริหารกองทุนของศูนย์
- และ 5) ด้านเวลาทำการของศูนย์

การรวบรวมและการจัดระบบองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและอาชีพ

ของชาวจีนยูนนานบ้านสันติชล

กระบวนการรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและอาชีพ โดยการเตรียมความพร้อมแก่คณะทำงานวิจัยในพื้นที่ ขั้นตอนหลัก คือ

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยลงพื้นที่การเก็บข้อมูลเบื้องต้น จากการค้นคว้าเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารของส่วนราชการ องค์กร เอกชน และจากในชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ วางแผนการปฏิบัติงานวิจัยต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 จัดตั้งคณะทำงานวิจัย จัดการประชุมคณะทำงานวิจัย ลงพื้นที่ประสานงานกับชุมชนทั้ง 3 บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลที่ได้มาจากเอกสารต่าง ๆ และจากผู้รู้ ผู้อาวุโสของทั้ง 3 ชุมชนมาวิเคราะห์ จัดเป็นหมวดหมู่ และเตรียมการจัดกิจกรรมต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 จัดเวทีชุมชนสังเคราะห์ประวัติศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบประเด็นที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 5 เมื่อได้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี อาหาร วิถีชีวิต พิธีกรรม มาสังเคราะห์ เพื่อสร้างชุดข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี อาหาร วิถีชีวิต พิธีกรรมให้เป็นข้อมูลชุดเดียวกันของเครือข่ายชุมชนจีนยูนนาน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จีนยูนนานหรือจีนฮ่อ คือ อดีตทหารจีนคณะชาติ (ทจช.) จากกองพล 93 อดีตพรรคก๊กมินตั๋ง อพยพหลบภัยหนีภัยสงครามทางการเมืองภายในประเทศมาจากมณฑลยูนนาน ทางตอนใต้ของประเทศจีน และกระจ่ายกันอยู่ในแถบภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะบริเวณแนวชายแดนไทย – พม่า ด้านจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน สำหรับในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีชุมชนจีนยูนนานทั้งหมด 3 ชุมชน ได้แก่ บ้านรุ่งอรุณ บ้านรักไทย และบ้านสันติชล สำหรับบ้านสันติชล เป็นพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ บ้านสันติชลเป็นหมู่บ้านชาวจีนยูนนานขนาดใหญ่ ในชุมชนยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นคนจีนยูนนาน มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ เคารพผู้อาวุโส สิ่งศักดิ์สิทธิ์และพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก มีประเพณีในรอบปี วัฒนธรรมการที่หลากหลาย เช่น การแต่งกาย อาหารจีน ที่อยู่อาศัย เป็นต้น และอาชีพหลักของคนในชุมชน คือ การเกษตร

ผู้วิจัยจึงได้รวบรวม และจัดระบบองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและอาชีพของชาวจีนยูนนานบ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จนสามารถนำมาจัดระบบองค์ความรู้ได้เป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านประวัติศาสตร์ของชาวจีนยูนนาน 2) ด้านวัฒนธรรม

ประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อและพิธีกรรม ภูมิปัญญาด้านสุขภาพ ความเชื่อเรื่องสาเหตุการเจ็บป่วย วิธีการรักษาโรคและสมุนไพรที่ใช้ และ 3) ด้านการประกอบอาชีพ

เห็นได้ว่าชุมชนจีนยูนนานบ้านสันติชลมีศักยภาพด้านต่าง ๆ รวมถึงด้านวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนช่วยขับเคลื่อนชุมชนและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างสมบูรณ์แบบควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยความร่วมมือของทุกภาคส่วน จึงใช้แนวคิดในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนที่จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้น มีวัตถุประสงค์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นแหล่งบริการข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นห้องเรียนชุมชน สำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ และเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตนซึ่งนับเป็นต้นทุนสำคัญในการพัฒนา แก้ไขปัญหาด้วยตนเองอันนำไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็งและสุขภาวะในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

กระบวนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาอาชีพโดยชุมชนจีนยูนนานบ้านสันติชล

กระบวนการขับเคลื่อนสู่การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน บ้านสันติชล มีขั้นตอนดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจโครงการวิจัยเพื่อทบทวนคำถามวิจัย การนำเสนอรูปแบบการวิจัยความเป็นมา วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยและประโยชน์จากโครงการวิจัยที่ชุมชนจะได้รับ การอธิบายขั้นตอนกระบวนการวิจัยให้คณะทำงานวิจัยได้รับทราบและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน และเป็นการแนะนำคณะทำงานวิจัย แนวทางการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ผลที่ได้จากการจัดเวทีชุมชนทำให้คณะทำงานวิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบแนวทางการดำเนินงานวิจัยและสิ่งที่ต้องทำร่วมกันในภาพรวมของแผนการดำเนินงาน

2. การสังเคราะห์ประวัติศาสตร์จีนยูนนานเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี อาหาร วิถีชีวิต พิธีกรรมและอาชีพของชาวจีนยูนนานให้เป็นชุดข้อมูลเดียวกัน หลังจากการจัดเวทีจึงได้ชุดข้อมูลที่ถูกสังเคราะห์ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาจากประเทศจีนสู่ประเทศไทย ประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข้อมูลด้านประเพณี วัฒนธรรม และอาชีพของบ้านสันติชล ซึ่งข้อมูลที่ 3 ชุมชนใช้เป็นข้อมูลร่วมกันเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวโดยชุมชนจีนยูนนาน เครือข่ายจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ ข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาจากประเทศจีนสู่ประเทศไทย การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แหล่งท่องเที่ยว และสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน และจากข้อมูลนี้ยังเป็นการเตรียมอบรมมัคคุเทศก์ชาวจีนยูนนานในเวทีต่อไป พร้อมกับสำรวจความต้องการจากนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนาน

3. การเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยว เป็นการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนบ้านสันติชล โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อให้ทางคณะวิจัยได้ข้อมูล ข้อเสนอแนะและความต้องการของนักท่องเที่ยวมาปรับใช้ในการออกแบบศูนย์การเรียนรู้ ให้เกิดแนวทางในการพัฒนาที่สอดคล้องกัน

4. การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นจันทนบุรี เป็นการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของเยาวชน ในด้านการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความมั่นใจในการสื่อสารให้กับเยาวชนและยังเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นจันทนบุรีให้กับเยาวชนจากการจัดเวทีก่อให้เกิดมัคคุเทศก์ชุมชน เป็นเยาวชนชาวจันทนบุรี

5. การศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ เป็นกระบวนการหนึ่งที่ช่วยพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ร่วมกันของคณะทำงานวิจัย ช่วยสร้างวิสัยทัศน์และสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนจันทนบุรี มีแนวทางการจัดทำรูปแบบสื่อการนำเสนอ

6. การออกแบบและวางแผนการผลิตสื่อ เพื่อให้คณะวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการผลิตสื่อที่เหมาะสมกับลักษณะศูนย์การเรียนรู้จันทนบุรีบ้านสันติชล จนนำมาซึ่งรูปแบบสื่อการนำเสนอผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจันทนบุรี ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นแรกของการดำเนินโครงการวิจัย ให้ชุมชนจึงสามารถกำหนดทิศทางและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยชุมชนเอง จนสามารถหารูปแบบสื่อ การถ่ายทอดการนำเสนอเรื่องราวของชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เป็นการจัดการ โดยชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด

ในส่วนการพัฒนาอาชีพ การท่องเที่ยวเป็นการสร้างอาชีพให้กับคนในท้องถิ่น ซึ่งอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ชุมชน ร้านขายชา ร้านขายอาหารจันทนบุรี ร้านขายของที่ระลึกจันทนบุรี เป็นต้น เมื่อศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจันทนบุรีได้แล้วเสร็จ จะเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนได้อีกทาง คือ การให้เยาวชนมาเป็นมัคคุเทศก์ชุมชนนำชมบริเวณศูนย์วัฒนธรรมและให้เยาวชนประจำตามจุดต่าง ๆ บริเวณศูนย์ฯ การแวงชิงช้าจันทนบุรีซึ่งคิดราคาคนละ 25 บาท เป็นต้น เช่น ในชุมชนมีการเย็บรองเท้าเงิน ในอดีตได้ผลิตเพื่อใช้กันภายในครัวเรือนแต่เมื่อชุมชนเปิดเป็นชุมชนท่องเที่ยว ทำให้มีนักท่องเที่ยวซื้อเป็นของที่ระลึกและได้รับการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ คนในชุมชนรวมถึงเยาวชนรุ่นใหม่เห็นประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ต้องไปขายแรงงานนอกพื้นที่ เพราะการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชน ใช้ต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชนมาบริหารจัดการเพื่อสร้างอาชีพให้คนในชุมชน

การสำรวจความต้องการจากนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนานบ้านสันติชล

จากการรวบรวมข้อมูลเพื่อสำรวจความต้องการการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและพัฒนาอาชีพโดยชุมชนจีนยูนนานบ้านสันติชล โดยใช้แบบสอบถามกับนักท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างจำนวน 306 คน พบว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการเอกสารแผ่นพับ ประวัติศาสตร์ชุมชนโดยอยากให้มีมัลติมีเดียชุมชนในการนำชมกิจกรรมภายในและกิจกรรมภายนอกศูนย์การเรียนรู้ รวมถึงกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วย

ทั้งนี้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้องอยู่ภายใต้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยไม่เปลี่ยนแปลงไปกระแสนของการท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวโดยมี ด้านมัลติมีเดีย ที่สำคัญต้องมีฐานข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน และกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมได้โดยอิงวิถีชีวิตของชุมชนเป็นหลัก

นักวิจัย ได้สนทนากับนักท่องเที่ยวที่ให้ข้อมูลทุกท่าน พบว่า นักท่องเที่ยวอยากเห็นรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ของชาวจีนยูนนานบ้านสันติชลผ่านศูนย์การเรียนรู้ที่จัดเป็นห้องแสดงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ถึงร้อยละ 21.10 เหตุผลหลักเพราะเห็นว่าชุมชนจีนยูนนานมีความโดดเด่นในด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอาชีพชุมชนจึงได้นำข้อมูลในส่วนนี้ไปปรับใช้ภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้เป็นทั้งการนำเสนอทั้งภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว รวมถึงการให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางชุมชนได้จัดไว้บริเวณโดยรอบศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สิ่งที่นักท่องเที่ยวทุกท่านอยากเห็นหรือหากเลือกได้คือ ความต้องการให้เกิด การคงอยู่ด้านวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของชาวจีนยูนนานอย่างยั่งยืน โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของวัฒนธรรมสมัยใหม่ ทางผู้นำชุมชนบ้านสันติชล ผู้วิจัยและทีมวิจัย ได้นำข้อสรุปที่ได้จากการตอบแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวไปประกอบการหารูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนาน และความต้องการของชุมชนเอง โดยต้องอยู่บนพื้นฐานและศักยภาพของชุมชนเป็นหลัก ผู้วิจัยเห็นว่าทางชุมชนจะต้องคำนึงถึงผลที่จะตามมาและต้องหาแนวทางการแก้ปัญหาไว้ให้กับชุมชนของตนเองเมื่อศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแล้วเสร็จโดยสมบูรณ์

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้แบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ต้นทุนทางสังคมของชุมชนบ้านสันติชลและความสำเร็จของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

ต้นทุนทางสังคมของชุมชนบ้านสันติชล

ชุมชนจีนยูนนานทั้ง 3 ได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจีนยูนนานจังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากเห็นความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะเป็นส่วนช่วยขับเคลื่อนชุมชนและสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างสมบูรณ์แบบควบคู่กับการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ อุดร วงศ์ทับทิม (2544) ได้ทำการวิจัย เรื่องชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการศึกษาค้นพบรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน ซึ่งต้องมีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในท้องถิ่น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการเข้าถึงองค์ความรู้ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของเยาวชน ให้เยาวชนเข้าถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง และร่วมกันกำหนดแผนและร่วมจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ และวิถีชุมชนเป็นสำคัญ จะเห็นได้ว่า ในชุมชนนั้นมีทรัพยากรที่สำคัญ 4 อย่าง คือ คนในชุมชน วิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ประกอบกับความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การใช้แนวคิดในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนานมีวัตถุประสงค์ให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของคนในชุมชน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นแหล่งบริการข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นห้องเรียนของชุมชน สมาชิกจึงได้ปรึกษาหารือกันเพื่อหาต้นแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนาน จึงมีมติว่าให้บ้านสันติชล จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนานต้นแบบขึ้น เนื่องมาจากความพร้อมทางด้านภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองปายเพียง 4.5 กิโลเมตร

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแห่งนี้จะเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีทิศทางที่ดียิ่งขึ้น รวมถึงเป็นการเชื่อมโยงทั้ง 3 ชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ประเพณีและอาชีพของชาวจีนยูนนาน เป็นเครือข่ายที่มีความสมบูรณ์ขึ้น

ผลจากการวิจัยทำให้ได้ข้อมูลด้านทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีและอาชีพของชาวจีนยูนนาน สามารถนำข้อมูลที่ได้อาจจัดระบบ เป็นหมวดหมู่ ใช้เป็นฐานข้อมูลกลางร่วมกันทำให้ชุมชนจีนยูนนานที่เหลืออีก 2 ชุมชน นำข้อมูลที่ได้อาจไปใช้ประโยชน์กับชุมชนของตนเองได้

ในส่วนรูปแบบการสื่อสารองค์ความรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนานนั้น เป็นการนำเสนอในรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิต (life museum) ผ่านวิถีชีวิตของคนในชุมชน แต่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแห่งนี้ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะตัวอาคาร แต่รวมถึงกิจกรรมภายนอกทั้งหมด

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนาน บ้านสันติชล เป็นการจัดการที่คนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้วิจัย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันกำหนดแผนปฏิบัติงาน ปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ การแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างกัน การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ในชุมชนมีทรัพยากรด้านวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์รวมทั้งวิถีความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนอยู่แล้ว การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจมีการรวมกลุ่มด้านอาชีพ เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงไก่ดำ กลุ่มสานรองเท้าเงิน และด้านวัฒนธรรม เช่น การฟื้นฟูประเพณีการถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น สอดคล้องกับ บำรุง บุญปัญญา (2549) ในเรื่องการศึกษาวัฒนธรรมชุมชนที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าที่ดำรงอยู่ของชุมชน มุ่งเน้นการค้นหาวถีชีวิตและความต้องการจากชุมชน ประวัติศาสตร์และมีการดำเนินการที่พัฒนาสอดคล้องกับชุมชน ภายใต้ความร่วมมือของชาวบ้าน มีการให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมในฐานะเป็นสิ่งที่เป็คุณค่าภายในชุมชนสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนบทโดยอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองของชุมชน นอกจากนี้ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ (ACTPPR) (2550) ให้ความเห็นว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นการทำให้คนต่างถิ่นมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน เข้าภาพ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทั้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน และระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง นำไปสู่การพัฒนาชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพิ่มความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของคนในชุมชน เกิดการอนุรักษ์หรือพัฒนาสิ่งแวดล้อม อาจมีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจต่อกลุ่มในชุมชนหรือทั้งชุมชน

ชุมชนจีนยูนนานบ้านสันติชลมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม รวมถึงการเคารพเชื่อฟังผู้นำชุมชนอย่างเคร่งครัด หากนำวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นตัวขับเคลื่อนชุมชนจะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน สมดังเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ความสำเร็จของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสำเร็จของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจินยูนนาน บ้านสันติชล แล้วสรุปได้ว่า ความสำเร็จเกิดจาก

1. แรงหนุนเสริมจากภายในชุมชน เกิดจากแรงผลักดันของคนในชุมชนที่ต้องการใช้การท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ดังที่ พงนา สนวนศรี (2546) กล่าวว่าไว้ว่า จะต้องมิชุมชนเป็นเจ้าของ เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ยกย่องคุณภาพชีวิต มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท้องถิ่นตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการท้องถิ่น ผู้วิจัยเห็นว่าคนในชุมชนบ้านสันติชลมีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการจัดการท้องถิ่น คนในชุมชนจึงเห็นประโยชน์ของการมีจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ ที่มีส่วนการสร้างสรรค์งาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ชาวชนไม่ต้องออกไปขายแรงงานในต่างถิ่นและเหนือสิ่งอื่นใด คือการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชนอย่างถูกต้อง

2 แรงหนุนเสริมจากภายนอกชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังที่ ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) ได้จำแนกกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องออกเป็น 4 มิติ ดังนี้ มิติแรก คือ การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งเป็นการที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา วิเคราะห์ ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหภายในชุมชนร่วมกัน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย นอกจากนั้นยังเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัย ในมิติที่สอง ชุมชนร่วมวางแผนการพัฒนา หลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหา แล้วนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ การกำหนดวิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย มิติที่สาม เป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ด้วยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุ อุปกรณ์และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจาก

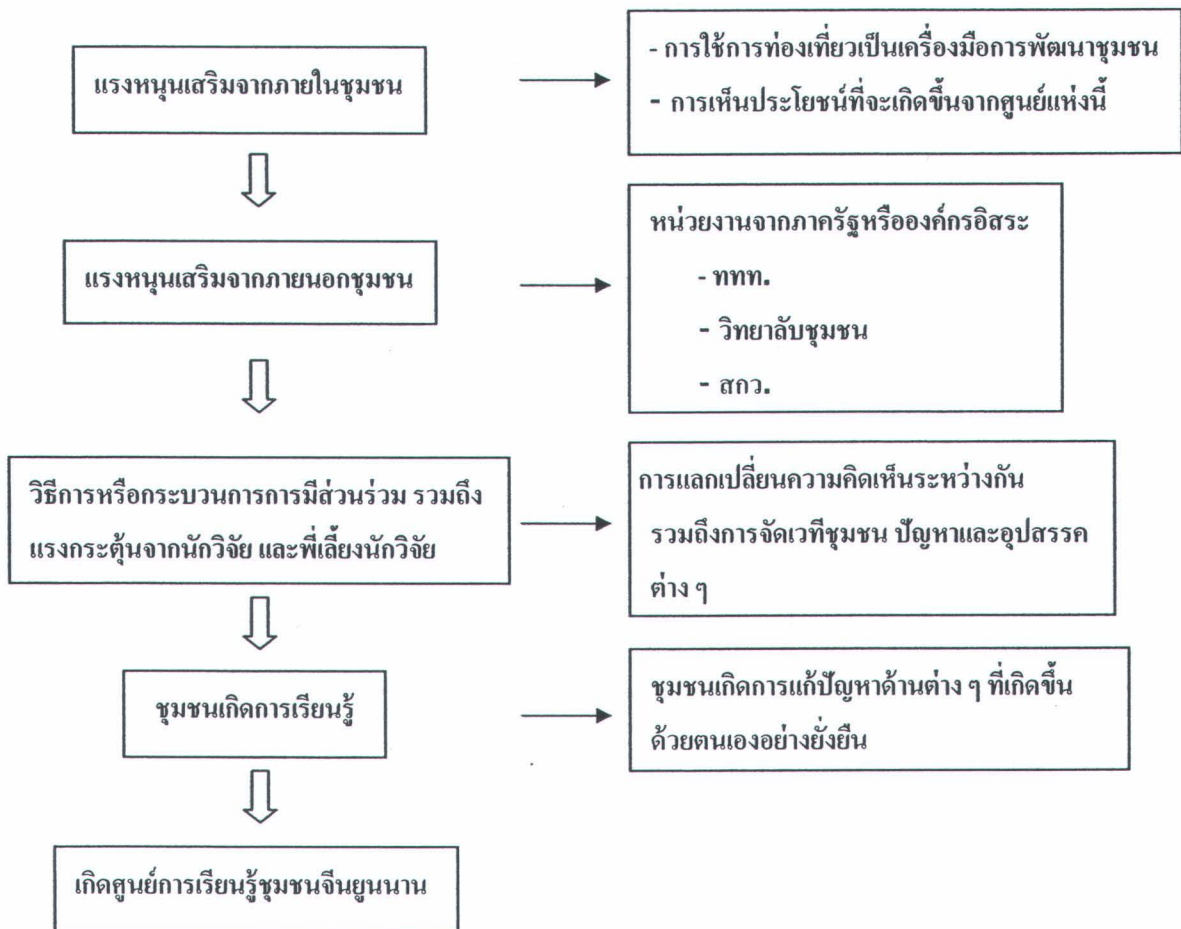
ภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น มิติที่สี่ การร่วมรับผลประโยชน์ โดยที่คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วม ในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในชุมชนในพื้นที่เท่าเทียม เสมอภาคกัน และมิติที่ห้า เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการวิจัยนั้น นับได้ว่าเป็นคุณค่าโดยแท้ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืน ซึ่งการมีส่วนร่วมในการพัฒนามีหน่วยงานที่เข้ามา ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน สาขาอำเภอปาย สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน หน่วยงานเหล่านี้ได้สนับสนุนทั้งบุคลากรที่มีความรู้ แหล่งเงินทุน จึงทำให้ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้เกิดการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

3. คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้จากเวทีชุมชนต่าง ๆ ทั้ง 5 เวที ซึ่งพันธกิจที่ 5 รามสูตร (2540) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีหลักการสำคัญที่นอกจากจะให้ความสำคัญ ต่อภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว ยังต้องคำนึงถึงการสร้างระบบการสร้างความรู้ โดยประกอบด้วย

1. ปรับปรุงความสามารถและพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมยกระดับ การศึกษาและพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดการวิเคราะห์/สังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของตนเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์
2. ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน ตลอดจนมีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม
3. สนใจปรีทศน์ของชาวบ้าน โดย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับประเด็นปัญหา
4. การปลดปล่อยแนวความคิดเพื่อให้ชาวบ้านแต่ละคนมีโอกาส สามารถมองความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเสรี มองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง วิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบ สภาพข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ทั้งนี้ในการดำเนินโครงการวิจัยในทุกขั้นตอนได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระดับ บุคคลผ่านการอภิปรายกลุ่มย่อย ประชุมกลุ่มย่อยระหว่างกันนอกจากนี้ยังมีการประสานกับ หน่วยงานภายนอก วิธีการแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนิน โครงการวิจัย รวมถึง

การปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ จนนำมาสู่การทบทวนตนเอง ผลสุดท้ายคือชุมชนสามารถพัฒนาตนเองและลดการพึ่งพาจากภายนอก ดังสรุปจากแผนภาพที่ 12 ดังนี้

รูปที่ 13 กระบวนการเรียนรู้ในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนยั่งยืนนานบ้านสันติชล

กระบวนการสำคัญของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนยั่งยืนนานบ้านสันติชลเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ไพโรจน์ ชลารักษ์ (2548) อธิบายไว้ว่า กระบวนการวิจัยการมีส่วนร่วม ได้ตามลำดับขั้น ซึ่งช่วยให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติแล้ว กระบวนการวิจัยก็ต้องดำเนินไปโดยความร่วมมือกับทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นการศึกษาบริบท ชุมชนชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีด้วยกัน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านสันติชล ชุมชนบ้านรุ่งอรุณ และชุมชนบ้านรักไทย แต่ละ ชุมชนมีความโดดเด่นในด้าน วัฒนธรรม จนนำมาสู่การเชื่อมโยงข้อมูลด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรม การท่องเที่ยวและอาชีพผ่าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดของ สุภาภักดิ์ จันทวานิช (2543) ที่ได้กล่าวถึงวิธีการ คัดเลือกชุมชนว่าโดยทั่วไปแล้ว การคัดเลือกชุมชนจะยึดหลักการเลือกชุมชนที่มีโอกาสในการ พัฒนา บ้านสันติชลมีศักยภาพ ตั้งอยู่ใกล้กับตัวอำเภอปาย การคมนาคมค่อนข้างสะดวกสบาย เปรียบเสมือนประตูสู่ความเป็นจีนยูนนานเพื่อเป็นชุมชนต้นแบบให้กับอีก 2 ชุมชนอีกด้วย

2. ขั้นกำหนดปัญหา ปัญหาของชุมชนเกิดจากความต้องการภายในของคนในชุมชนทั้ง 3 ที่ต้องการชำระประวัติศาสตร์ความเป็นมา วัฒนธรรมและอาชีพของชาวจีนยูนนานให้เป็นไปใน ลักษณะแนวทางเดียวกัน

3. ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย ได้ทำการจัดตั้งคณะวิจัยหลักคือผู้วิจัยและคณะวิจัยร่วม จากชุมชนทั้ง 3 ชุมชน รวม 9 คน โดยมีแผนการดำเนินการวิจัยและ ขั้นตอนในการเก็บรวบรวม ข้อมูล

4. ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง ในระหว่างดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยและ ชาวบ้านต่างร่วมกันในการติดตามและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรม รวมทั้งให้ข้อมูล ย้อนกลับที่แสดงถึงความพึงพอใจและความสำเร็จของการดำเนินการวิจัยในแต่ละกิจกรรมด้วย

5. ขั้นการสรุปผลการวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัย เรียบเรียงเป็น รายงานการวิจัยออกเผยแพร่ โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับผลการวิจัยว่าพึงพอใจและได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่

การดำเนินงานของคณะทำงานวิจัย พบว่าทุกคนภายในคณะทำงานวิจัยมีความมีการ แสดงความคิดเห็นกันทุกคน รวมถึงข้อเสนอแนะต่างๆ ออกมา จนข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ความ เป็นมา วัฒนธรรมและอาชีพของชาวจีนยูนนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตกผลึก กระบวนการต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้ ได้แก่การอภิปรายกลุ่ม การแสดงความคิดเห็นของแต่ละบุคคลทำให้ชาวบ้านเกิด ความมั่นใจในตนเองอย่างชัดเจนสิ่งนี้เองเป็นสิ่งสะท้อนได้ชัดเจนว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของ ชุมชนสามารถทำให้ชุมชนสามารถมองเห็นแนวทางการจัดการกับปัญหาของตนเองได้ในอนาคต

จากการเรียนรู้ในการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย พบว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี ส่วนร่วมนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ซึ่ง ต้องประกอบไปด้วยบุคคลหลายฝ่าย คือ คนในชุมชน นักวิจัย นักพัฒนา นักท่องเที่ยว และหน่วยงานภาครัฐ / เอกชน

นอกจากชุมชนบ้านสันติชลมีวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นจนสามารถนำมาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวแล้ว ยังมีอาชีพที่มาพร้อมกับการท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นด้วย ดังเห็นได้จากในชุมชนมีการรวมกลุ่มอาชีพ ซึ่ง ทศนิยม สิ่งเจริญ (2549) ใดแบ่ง การพัฒนาอาชีพออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. มีกระบวนการเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและพัฒนาอาชีพ แต่ละขั้นตอนเชื่อมโยงกันอย่างสอดคล้องและมีเหตุผล ซึ่งจากผลการวิจัยนี้ พบว่า ในชุมชนมีการปลูกผักสวนครัวหลังบ้าน ทำไร่นา เลี้ยงไก่ดำ ผลผลิตที่ได้ก็ส่งให้กับร้านอาหารของชุมชนบริเวณศูนย์การเรียนรู้ ทำให้เห็นว่าการต่าง ๆ ในชุมชนบ้านสันติชล ได้ถูกเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและส่งผลที่พอใจต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

2. การพัฒนาอาชีพเป็นกระบวนการส่งเสริมการพัฒนาความรู้ทักษะจิตความสามารถ ศักยภาพและทัศนคติ นอกจากอาชีพด้านการเกษตรแล้วยังมีอาชีพด้านการตัดเย็บรองเท้าเงินยูนนานซึ่งได้มีการรวมกลุ่มขึ้น เพื่อพัฒนารูปแบบ รูปทรงและเกิดการรวมกลุ่มทางการตลาดส่งขายให้กับร้านค้าภายในบริเวณศูนย์การเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมจากผู้นำชุมชนให้มีการนำผู้รู้จากวิทยาลัยชุมชนหรือสถานศึกษาเข้ามาอบรมเพิ่มพูนทักษะและให้ความรู้แก่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อพัฒนาจิตความสามารถและการแข่งขันด้านการตลาดในอนาคต

3. ความเจริญก้าวหน้า เนื่องจากบุคลากรส่วนใหญ่ต้องการความก้าวหน้าในหน้าที่หรือสาขาอาชีพที่ตนปฏิบัติงานอยู่ การพัฒนาอาชีพจึงเป็นกระบวนการที่ช่วยส่งเสริมให้บุคลากรที่มีความมุ่งมั่น มีความสามารถและมีศักยภาพในการพัฒนา การเปิดชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้ผู้นำชุมชนเห็นศักยภาพของเยาวชนในชุมชนและส่งเสริมพัฒนาความสามารถให้สามารถเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยวบริเวณศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและรอบหมู่บ้าน โดยได้เชิญวิทยากรจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอนมาให้ความรู้และมีการมอบเกียรติบัตรและบัตรมัคคุเทศก์ท้องถิ่นรับรอง จากจุดนี้เป็นการส่งเสริมให้เยาวชนเกิดความรักในชุมชนของตนเอง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเงินยูนนานบ้านสันติชลจึงเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เน้นการนำเสนอวัฒนธรรมชุมชน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมที่จัดขึ้นบริเวณศูนย์ฯ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนภายในชุมชน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

เมื่อการวิจัยสิ้นสุดลง ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้ และสิ่งที่ผู้วิจัยควรทำความเข้าใจกับงานวิจัยไปใช้เพื่อประโยชน์ของการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ดังนี้

1. ผู้วิจัยกับการสร้างความสัมพันธ์ การพบปะพูดคุยอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยต้องทำอย่างต่อเนื่องโดยใช้ความสัมพันธ์แบบลูกหลาน พี่ น้อง สร้างความใกล้ชิดทำให้เกิดความไว้วางใจในการพูดคุย เกิดการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ที่ดีทำให้เกิดความไว้วางใจในการพูดคุยตลอดจนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในชุมชน
2. ผู้วิจัยต้องมีความเคารพในความคิดของชุมชน หรือผู้ที่ประสานงานด้วยในพื้นที่ ความเห็นที่แตกต่างกัน ควรนำมาต่อยอดทางความคิดเพื่อประโยชน์ของการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนานร่วมกัน
3. ผู้วิจัยควรระวังในเรื่องเป้าหมายการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนาน ที่ไม่ได้มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่สิ่งที่ต้องการ คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ถือเป็นการสร้างศักยภาพในด้านการจัดการชุมชน ให้เกิดมีการเรียนรู้ มีความตระหนักในทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน รวมถึง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชุมชน เหล่านี้ คือ ความภาคภูมิใจเป็นสิ่งที่ชุมชนได้จากการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
4. ความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนานบ้านสันติชล สิ่งสำคัญคือ ความเสถียรของผู้นำชุมชน คนในชุมชน ความร่วมมือของคณะทำงานวิจัย เจ้าหน้าที่จากศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตลอดจนการเปิดโอกาสการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนจีนยูนนาน เครือข่ายจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ในอำเภอปาย

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อมูลด้านองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และอาชีพของชาวจีนยูนนาน สามารถพัฒนาให้เป็นหลักสูตรบูรณาการเพื่อท้องถิ่นทั้งในโรงเรียนจีนที่อยู่ในชุมชนและชุมชนเอง เพื่อเป็นการส่งเสริมและยกย่องคุณค่าของความเป็นชาวจีนยูนนานให้กับเยาวชนรุ่นหลัง
2. กระบวนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนานบ้านสันติชล เป็นการทำงานระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง เพราะถือเป็นการช่วยให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาตนเองและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐควรมีการติดตามผลของการดำเนินงานเป็นระยะ

3. การสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนมีภาระที่ต้องดูแลตนเองและครอบครัว การพัฒนาอาชีพตามความชำนาญของคนในชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนช่องทางการตลาด การอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความเหมาะสม เพื่อส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน

4. แนวทางในการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ควรเป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนในชุมชนและผู้สนใจ เป็นสถานที่ที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอดแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ วิทยาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองในที่สุด